

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”När jag tänker på framtiden så är allt flygande”

En kvalitativ studie om framtidssynen hos elever i årskurs 6

Therése Dahlin

Kurs: LAU390, Examensarbete/
C-uppsats inom lärarprogrammet
HT 2011
Handledare: Göran Brante
Examinator: Florentina Lustig
Rapportnummer: HT11-2611-118

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: "När jag tänker på framtiden så är allt flygande". En kvalitativ studie om framtidssynen hos elever i årskurs 6.

Författare: Therése Dahlin

Termin och år: Höstterminen 2011

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Göran Brante

Examinator: Florentina Lustig

Rapportnummer: HT11-2611-118

Nyckelord: elever årskurs 6, framtid, framtidssyn, gruppintervju.

Sammanfattning:

Syftet med uppsatsen är undersöka hur dagens elever uttrycker tankar om framtiden samt att undersöka om eleverna upplever att skolan har inverkan på deras syn på framtiden. Jag genomförde 5 gruppintervjuer med elever i årskurs 6 och resultatet baseras således på kvalitativ data, insamlat på en skola i västra Sverige.

Resultatet visar att eleverna är optimistiska vad gäller sin egen framtid, men oroliga för bland annat klimathot och ökad miljöförstöring som kan påverka hur vår planet kommer att se ut i framtiden. Av resultaten har jag skapat fyra olika kategorier av svar, som representerar hur eleverna svarade under intervjuerna. De pratar om framtiden ur fyra olika perspektiv, vilka är ett socialt-, ekonomiskt-, tekniskt- och miljöperspektiv. Inom samtliga perspektiv tror de sig kunna göra något för att påverka, bara man är medveten om riskerna. Eleverna ser fram emot vad som väntar dem och pratar bland annat om nyfikenhet inför att uppleva spännande teknikutveckling.

Det framkom även av elevernas resonemang att de önskar att prata mer om framtiden i skolan, då de tycker att det är viktigt att vara förberedda inför vad som komma skall. De anser att skolan är av betydelse för deras framtid och att man i skolan lär sig bland annat hur man ska vara i sociala sammanhang. Det har därmed betydelse för läraryrket att känna till vad elever har för framtidssyn. För att gynna deras positiva framtidsföreställningar av det av stor vikt att undervisningen syftar till att stärka elevernas självförtroende.

Innehållsförteckning

Abstract	2
Förord	4
1 Inledning och bakgrund	5
1.1 Syfte	5
1.2 Frågeställningar	5
2 Litteraturgenomgång – tidigare forskning om elevers syn på framtiden samt styrdokument	6
3 Teori	10
3.1 Pedagogik och framtid	10
3.2 Undervisning för framtiden	11
4 Metod	12
4.1 Förförståelse – Sydafrika samt andra studier inom samma område	12
4.2 Val av metod	12
4.3 Gruppintervjuer	12
4.4 Urval	13
4.4.1 Urvalsdiskussion	14
4.4.2 Bortfall	14
4.5 Etiska överväganden	14
4.6 Litteratursökning	15
4.7 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	15
4.8 Analys av empiri	16
4.9 Metodkritisk diskussion	16
5 Resultat – så här uttrycker sig eleverna om framtiden	17
6 Sammanfattande diskussion med litteraturanknytning	20
6.1 Förslag till vidare forskning	22
7 Referenser	23
Bilaga 1 Samtyckesblankett	25
Bilaga 2 Intervjuguide	26

Förord

Jag vill tacka alla elever som frivilligt och med stort visat intresse ställt upp i studien, men också deras föräldrar som gav dem möjligheten att delta. Jag vill rikta ett tack till berörd lärare, som lät mig avbryta pågående lektioner, för att kunna genomföra intervjuerna.

Även ett tack riktar jag till min handledare som under flertalet timmar läst och kommenterat mina olika utkast som uppsatsskrivandet inneburit. Likaså tack för det positiva stöd jag fått i skrivprocessen samt tips på litteratur.

Jag skulle även vilja tacka min familj och mina vänner som tålmodigt och gränslöst peppat mig under hela arbetes gång.

Göteborg, december 2011
Therése Dahlin

1 Inledning och bakgrund

Fortsatta klimatförändringar, höjd vattennivå, ökande miljöhot för vår planet, krig i världen...

Medias bild av framtiden skrämmer inte eleverna. Trots många orosmoment ser de elever i årskurs 6 som ingår i denna studie fram emot framtiden. De hoppas även kunna förändra mycket och samtidigt leva gott och gärna bli rika. Det råder inga tvivel om att eleverna i studien är medvetna om vilka möjliga hot som finns inför den kommande framtiden, men hoppet har de inte gett upp. Framförallt väntar de med spänning på att få uppleva flygande bilar och andra avancerade fenomen.

För att kunna stötta elever i deras framtidstro och uppmuntra dem till optimistiska förhoppningar, är det viktigt att diskutera framtiden och i skolan arbeta på ett sätt som ger eleverna ökad självförtroende. Detta menar Oscarsson (1993; 2005) som skriver om att en undervisning som stärker elevers självkänsla bidrar detta till en mer optimistisk framtidssyn. Det är viktigt att eleverna, förutom eventuell förtvivlan och rädslor inför framtiden, även känner vilka positiva möjligheter framtiden kan komma att innebära. Det är av stor vikt att eleverna känner motivation i samband med skolarbetet och har positiva framtidsplaner för att lättare kunna blicka framåt i tiden med positiva förhoppningar (Davidsson & Flato, 2010).

Även läroplanen för grundskolan (Skolverket, 2011) betonar att eleverna ska förberedas inför framtiden. Det handlar bland annat om att ”känna tillit till sin egen förmåga” och skolan ska även bidra till att eleverna utvecklar ”nyfikenhet och lust att lära” (2011, s. 10).

En studie som tidigare gjorts i sydafrikansk kontext är inspiration till denna studie. Där undersöktes hur sydafrikanska elever, beroende på socioekonomisk bakgrund, såg på framtiden (Axelsson, Dahlin & Franzén, 2010). Elevers syn på framtiden är ett viktigt område och jag skulle nu vilja göra en liknande studie med svenska elever.

Ämnets utbildningsvetenskapliga relevans grundar sig i tanken att för att kunna hjälpa elever att bilda sig optimistiska förväntningar inför framtiden krävs en undervisning som gynnar elevers självförtroende. Jag menar att det är och borde vara av stort intresse för lärare att få kunskap om elevers framtidssyn för att de ska kunna hjälpa sina elever till en positiv framtidssyn.

1.1 Syfte

Syftet är att undersöka hur dagens elever uttrycker tankar om framtiden och om eleverna upplever att skolan har inverkan på deras syn på framtiden.

1.2 Frågeställningar

- Hur uttrycker sig elever om framtiden?
- Anser elever att skolan påverkar dem inför framtiden?
- Vad tror eleverna kommer hända om 10 år, i Sverige? I världen?

2 Litteraturgenomgång – tidigare forskning om elevers syn på framtiden samt styrdokument

En anledning att studera elevers syn på framtiden kan enligt Oscarsson (2005) vara positivt, för att genom att ”skapa en undervisning och en skola som förbereder eleverna” (2005, s. 43) inför framtiden kan eleverna förberedas inför den. Då kan vi som lärare hjälpa eleverna att hantera eventuella rädslor som finns inför framtiden, menar Oscarsson (2005). Vidare diskuteras att när man känner till vilka framtidsföreställningar som finns hos eleverna, kan man lättare finnas som stöd när det gäller för dem ”att förstå dagens men även morgondagens samhälle” (2005, s. 43). De senaste 30 åren av forskning inom området, vad gäller hur elever ser på världens framtid, har påvisat resultat som varit övervägande dystra (Oscarsson, 2005). Det gäller såväl svenska som internationella undersökningar och när det handlar om den globala framtidstron anser eleverna att klimatförändringar och miljöförstöring är ett stort hot (Oscarsson, 2005). Det belyses även att en anledning till denna oro är att ungdomarna påverkas av det som sker i omvärlden. Han menar att vid undervisning om globala förhållanden måste till exempel miljökritiska aspekter tas upp, bland annat västerländsk levnadskultur och fattigdom världen över. Det är en pedagogisk utmaning att ge eleverna verktyg för att försöka förstå globala förhållanden. Undervisningen måste samtidigt sträva efter att ge eleverna en tro på framtiden och inte bara prata om allt som kan verkas negativt. Eleverna ska känna hopp om en möjlighet till att kunna bidra själva till framtiden och att förändringar är möjliga (Oscarsson, 2005). Trots nedstämda resultat har forskningen även påvisat optimism, då beträffande den egna framtiden och Oscarsson (2005) betonar att elever överlag *har* en positiv bild av sin egen framtid. Det poängteras också att elever med stark självkänsla samtidigt har en positiv och optimistisk bild över sin egen framtid.

Genom att undervisa om globala förhållanden i hopp om att stärka framtidstron, kan ibland ge motsatt resultat än det man är ute efter och istället ge känslor av förtvivlan, menar Hicks och Holden (1995a). Vidare menar de att det inte alls är konstigt att elever ofta reagerar i form av hjälplöshet gentemot framtiden. Attityder och föreställningar om framtiden är i hög grad påverkade av aktuella teman i medier och resonemang reflekteras av både sociala och politiska uttalanden, vilket tydligt märktes under 80-talet, då många var oroliga för kärnkraft. Nu oroas allt fler av miljöhot. Elever hör från media om orosmoment inför framtiden och detta speglas i egna rädslor, vilket leder till att pessimism inför framtiden förstärks, menar Hicks och Holden (1995a). Många tror att världens framtid kommer att vara samma som nu eller sämre. Ytterligare belyses att genom att enbart prata om problem som potentiellt kan ske i framtiden, växer elevernas attityder till misstro till framtiden. Hicks och Holden (1995a) refererar till Hicks och Bord, som menar att det är viktigt att uppmuntra eleverna till att ha positiva tankar kring framtiden och drömma om den framtid de föredrar, vilket istället kan leda till mer positiva känslor och en känsla av att man själv kan påverka sin framtid. I kontexter där negativa tankar om framtiden växer och pessimistiska framtidsbilder finns, blir synen på framtiden också nedåtgående. Istället bör man fokusera på att framställa optimistiska framtidsföreställningar, vilket kan leda till att föreställningarna blir mer positiva, menar Boulding (i Hicks & Holden, 1995a). För många ses framtiden som något som betyder vetenskaps- och teknikutveckling. Dock finns en osäkerhet kring vetenskapsutveckling, medan sociala förhållanden ofta ses som oföränderliga inför framtiden och inget man själv kan påverka (Hicks & Holden, 1995a). Beträffande oro inför världens framtid anses krig av många som det största hotet och i många fall förväntas inte någon förbättring gällande människans levnadsvillkor (Hicks & Holden, 1995a).

Hicks och Holden (1995b) har även genomfört studier under 90-talet i bland annat England, som undersöker hur elever ser på framtiden. Deltagande elever var där mellan 7-18 år gamla. Resultaten pekar på en i stort sett pessimistisk syn, där till exempel global uppvärmning nämns som ett orosmoment. Dock finns en optimistisk syn gällande den egna framtiden samt beträffande teknikutveckling i världen (Hicks & Holden, 1995b). Som framgår är pessimismen i stort sett i avseende världens framtid och det uttrycks en oro och hjälplöshet där framförallt miljörelaterade problem nämns som allvarliga hot. Hicks och Holden (1995b) belyser även, att ”pupils indicate that they have had little teaching in this area and would welcome more” (1995b, s. 78). Detta i anknytning till oro inför världens framtid och globala problem.

Ungdomsstyrelsen genomförde år 2003 en undersökning om hur elever/ungdomar mellan 16-24 år ser på framtiden. Resultaten pekar på att en stor andel av dem uttrycker att de ser optimistiskt på framtiden och att det är bra att bo i Sverige. Ungefär hälften av de tillfrågade tycker att de inte själva kan göra något för att påverka sin framtid. Med anknytning till denna oro, påtalar Leif Linde, generaldirektör på Ungdomsstyrelsen, att det är de vuxna i samhället med möjlighet att lyssna på ungdomarna som ansvarar över att lyssna på dem och ta tillvara på deras tankar och idéer (Ungdomsstyrelsen, 2003). Samtidigt belyses att det är av stor vikt att ha tydligt fokus i politiska frågor som rör ungdomar, med anledning att man som ungdom ska känna sig delaktig i samhället samt känna framtidstro (Ungdomsstyrelsen, 2003).

Jämförelser av elevers syn på framtiden har gjorts under 90-talet, då man ställde resultat mot varandra från 70-, 80- och 90-talet. Oscarsson (1993) presenterar detta och påtalar att 90-talets elever har en allt mer optimistisk syn på framtiden, i jämförelse med tidigare. Det gäller främst den egna framtiden, då världens framtid fortfarande ser övervägande mörk ut, enligt tillfrågade elever (Oscarsson, 1993). Elevers självtillit har betydelse för tron på framtiden, de som uttrycker mest optimistiska tankar om framtiden har också de en stark självtillit (Oscarsson, 1993). ”Skolan och undervisningen bör eftersträva att i ökad utsträckning bidra till att stärka elevernas självtillit” (1993, s. 19). Eftersträvas detta menar Oscarsson (1993) att chanserna att eleverna får en mer optimistisk framtidssyn ökar. Vidare påtalas att om skolan arbetar på så sätt att den eftersträvar att öka självtilliten hos eleverna, ges dem även därmed fler chanser att ha inflytande över undervisningen och således ökar förhoppningsvis tron på framtiden (Oscarsson, 1993). Hur eleverna ser på den egna framtiden visar en majoritet att de ser positivt. Vad som anses som de främsta hoten mot framtiden uttrycks i form av rädslor för miljöförstöring, ekonomiska problem, då till exempel arbetslöshet. Även nämns krig som ett orosmoment inför framtiden och en elev uttrycker här oro för ”en ny Hitler som lyckas erövra världen” (1993, s. 27). Även Oscarsson (1993) belyser att elevers uttryck som rör världens framtid ofta styrs av vad som för tillfället sägs i medierna. Skolan påverkar inte i sig själv märkvärdigt elevers framtidstro och samhällsutveckling, då eleverna i hög grad inte anser sig ha så stort inflytande på undervisningen, menar han. Dock påstår de flesta elever att skolan är viktig inför framtiden när det gäller till exempel ”att tro på sig själv” och att ”studier och utbildning är viktigt” inför framtiden (1993, s. 41). Ytterligare påtalas att elever som menar att de går i skolan i första hand för att utvecklas socialt och lära sig social kompetens, har en starkare optimism inför sin egen framtid än de elever som ser skolan främst som en skola som förmedlar kunskap (Oscarsson, 1993). Det betonas än en gång att man i skolan bör arbeta med elevers självtillit, genom att bland annat ge dem möjlighet till inflytande i undervisningen och vid demokratiska beslut som till exempel rör undervisningens innehåll. Genom detta menar han att sannolikheten för en mer optimistisk framtidstro ökar.

Även Bjerstedt (1992) har genomfört studier som berör elevers syn på framtiden. Resultaten pekar här, likaså, på oro hos många inför framtiden. Det uppenbaras förtvivlan, inte bara för framtiden i sig, utan också för känslan av att inte kunna påverka sin framtid. Det är därför viktigt att i skolan redan från början ha fokus på olika möjligheter för eleverna att känna sig delaktiga, till exempel låta dem aktivt delta i olika projekt som rör samhället och kommunen, menar Bjerstedt (1992). Vidare hävdar han att det är av stor vikt att i skolan sträva efter och öka kännedomen om vad elever har för syn på framtiden. Detta för att eleverna ska känna att de kan göra något för sin framtid och påverka den själva. Bjerstedt (1992) betonar att det är betydelsefullt att ha "carefully planned, activities" (1992, s. 31) som stärker eleverna, så de får "a feeling that what you do can have an impact" i samhället (1992, s. 31). Han menar att genom delaktighet kan framtidstro hos eleverna stärkas.

Bjurwill (1993) har i en studie gjort tolkningar av hur elever i årskurs 6 ser på Sveriges och världens framtid. Undersökningen genomfördes år 1990 och eleverna fick då frågan hur de tror att det ser ut på vår planet år 2000. Utifrån resultaten framkom att miljöförstöring anses som ett av de största hoten för människan, men att det samtidigt sågs positivt med fler industrier, nya uppfinningar, till exempel "jättesnabba bilar och lite allt möjligt" (1993, s. 193) samt att eleverna hoppades på fred på jorden (Bjurwill, 1993).

Flertalet författare har hittills tidigare påpekat att aktiv och medveten undervisning för att stärka elevers framtidstro behövs i svensk skola. I Sydafrika finns ett obligatoriskt ämne kallat "Life Orientation" vars syfte i första hand är att ge eleverna en mer positiv framtidssyn (Axelsson, et al., 2010). I ämnet ingår bland annat "personlig utveckling, sociala kunskaper och kunskaper om hälsa" men även ska ämnet bidra till att eleverna får "möjligheter att samarbeta och diskutera med varandra" (2010, s. 4). Vad som framkom i studien från Sydafrika, var liknande ovan presenterad litteratur, att eleverna var optimistiska främst gällande den egna framtiden, jämfört med det egna landets och världens framtid (Axelsson, et al., 2010).

Arbete med att stärka elevers framtidstro har som tidigare nämnts som nödvändigt, redan från de tidiga skolåren. Genom att behandla frågor och genomföra olika övningar som stärker elevernas självkänsla kan detta bidra till en förstärkt optimism inför framtiden. Om arbete i skolan fokuserar på att stärka elevernas motivation inför framtiden, kan självkänsla utvecklas. Detta menar Davidsson och Flato (2010) som vidare påpekar att man som lärare bör "försöka upprätthålla motivationen" (2010, s. 13) i klassrummet. På så sätt kan eleverna utveckla självkänsla och även känna "rätten att lyckas och misslyckas" (2010, s. 14) samt att få förståelse för medmänniskor. Det är av stor vikt att eleverna känner att de kan lyckas och att de ser mål framför sig. Som lärare måste man förmedla till eleverna varför man gör saker och ting och vad målet med undervisningen är. På så sätt kan eleverna själva blicka längre framåt i tiden. Genom olika övningar beskriver de om hur man kan arbeta med elevers motivation som kan bidra till en mer positiv syn på framtiden, till exempel skapa funderingar kring framtiden och se mål med det man gör. Eleverna funderar kring sina framtidsdrömmar och oavsett hur de ser ut, kommer de ha nytta av vad skolan erbjuder (Davidsson & Flato, 2010).

I grundskolans läroplan (Skolverket, 2011) belyses vid flertalet tillfällen hur skolan bör arbeta för att eleverna bland annat ska få kunskap om samhället och även stärka elevernas självkänsla. I skolans värdegrund och uppdrag kan läsas att skolan har skyldighet att se till att undervisningen sker under demokratiska arbetsformer och den ska rikta sig mot att eleverna förbereds att aktivt kunna delta i det framtida samhällslivet. Skolan ska även sträva efter att stärka elevernas självförtroende och få eleverna medvetna om att egna idéer är välkomna och

bör provas i olika sammanhang. Vidare betonas att eleverna efter genomgången grundskola ska känna till bland annat lagar, normer och demokratiska värderingar som finns i samhället. Som lärare i grundskolan ska man också arbeta efter att ”stärka elevernas vilja att lära och elevens tillit till den egna förmågan” (Skolverket, 2011, s. 11). Ytterligare belyses att eleverna själva ska ha inflytande över undervisningen och under demokratiska former kunna vara med och till viss del styra och ta ansvar över utbildningen. Skolan ska därmed även göra eleverna förberedda inför att delta i samhället under demokratiska former samt diskutera ett samhälles både skyldigheter och rättigheter. Ett av målen för skolan innefattar att eleverna ska kunna ”granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden” (2011, s. 14).

3 Teori

Som grund för analysen av empirin har jag valt att använda mig av Dewey (1897; 1899; 1902) och hans idéer om att lärande, motivation och självtillit hör ihop och är starkt beroende av varandra. Nedan följer en beskrivning av hans tankar om hur skolan ska ha inverkan på elever. Vid några tillfällen, i samband med det Dewey påtalar, nämner jag Klafki (1995) då de på vissa punkter har liknande åsikter om pedagogik och hur man som lärare bör undervisa om framtiden.

Jag har även valt att knyta an till viss data som framkom genom intervjuer i ett forskningsprojekt från år 1981, genomfört på lärarhögskolan i Malmö. Projektet kallades för "Framtidsberedskap som utbildningsmål" och är sammanställt av Bjerstedt och Bjurwill (1981). Studien innebar intervjuer med tolv olika professorer inom olika universitetsämnen och om deras syn på bland annat hur skolan kan förbereda elever inför framtiden. Jag kommer här enbart att beröra en av intervjuerna, vilken är med Torsten Husén, professor i pedagogik, då det föreföll mest intressant i min studie.

3.1 Pedagogik och framtid

Dewey (1897) har en teori om att lärande bör ske genom att eleverna är motiverade och samtidigt känner självtillit till sin egen förmåga. Detta är starkt beroende av att lärarna kan se till varje enskild elevs behov och intressen och få undervisningen intressant. För att undervisningen ska bli meningsfull och ge en positiv effekt hos eleverna måste det höra ihop med något som eleverna tycker är roligt. Dewey (1897) poängterar att om undervisningen "råkar sammanfalla med barnets aktiviteter får den en positiv effekt" (1897, s. 46-47). Det gäller att fånga elevernas intresse och spontanitet kring det de tycker är roligt, annars blir det endast påtvingad utbildning, menar Dewey (1897). Det är därmed viktigt att engagera sig som lärare och få eleverna genuint intresserade. Han påtalar upprepade gånger att man som lärare måste se till varje enskild elevs behov och åsikter. Hans teori speglas även av att det är av stor vikt att lägga undervisningen på elevernas egen nivå, en rimlig nivå just för dem, annars blir det orimligt och oväsentligt för eleverna att ta till sig informationen. Skolan måste företräda verkliga livet och kännas meningsfull för eleverna (Dewey, 1897; Klafki, 1995). Dessa tankar återfinns även i dagens läroplan för grundskolan, där det betonas att skolan ska "främja elevens lärande" och "förbereda dem för att leva och verka i samhället" (Skolverket, 2011, s. 6). För att förbereda sina elever inför framtiden genom en välplanerad pedagogik, måste man som lärare även delge eleverna ett socialt arv från tidigare generationer. Detta för att eleverna ska kunna knyta an till tidigare erfarenheter, då undervisningen bör ses som ett återskapande av just tidigare erfarenheter (Dewey, 1897). Dess förlopp och mål måste också vävas samman till en helhet. Vidare belyser Dewey (1897; 1899) att skolan som institution är en stor del av elevernas liv och representerar ett samhälle i miniatyr. Det är därmed centralt att skolan ska förbereda eleverna inför framtiden. Det är här viktigt med motivation för skolarbetet, att eleverna känner självtillit och att det de gör känns meningsfullt. Lärarnas roll i samhället är bland annat att vara förebilder för samhället i sig och lärare bör vara representativa, samt konsekventa i sina handlingar (Dewey, 1897; Klafki, 1995). Det kan handla om att företräda de värden och normer som finns i grundskolans läroplan, att uppföra sig som man bör i samhället, samt att vara respektfull i sitt agerande mot eleverna. Det talas om uttrycket "learning by doing" som bland annat syftar till att leva sitt budskap, man kan till exempel inte undervisa demokrati och inte vara demokratisk. I till exempel konfliktsituationer gäller det att som lärare stå fast och visa sin ståndpunkt och behandla alla lika och rättvist i alla situationer. Man har gjort ett ställningstagande som visar att man är konsekvent, vilket eleverna märker. Skulle man agera olika i olika situationer tar eleverna efter det man gör och resultatet blir således inte det man vill, eftersom eleverna gör som man själv gör.

En viktig grund för inläring är att fånga elevernas intresse samt arbeta på så sätt att det känns meningsfullt för dem (Dewey, 1897; 1899). En lyckad pedagogik är en pedagogik som fångar eleverna utifrån deras intressen och detta bidrar i sin tur till ökad motivation och förhoppningsvis en stärkt självförtroende hos eleverna (Dewey, 1902). För att skolan ska kunna förbereda eleverna inför framtiden krävs också att undervisningen blir levande. Detta måste också innebära att läraren är på elevernas nivå för att eleverna ska tycka att det är intressant (Dewey, 1902; Klafki, 1995). Det kan till exempel handla om att man som lärare inte bör sväva ut alltför mycket i sin undervisning, utan det måste handla om något som eleverna kan relatera till. Då elever lär som bäst är genom att både ha engagerade lärare som undervisar i samspel med elevernas intresse, men också att eleverna är motiverade själva, vilket ökar chansen att undervisningen blir meningsfull. Motivation för skolarbetet hos eleverna må vara kopplat till elevernas självförtroende och en önskan om att man vill lära sig mer för att vara rustad inför vad som i framtiden väntar. Skolan ska gynna elevernas lärande och varje elev ska ”stimuleras att inhämta och utveckla kunskaper” (Skolverket, 2011, s. 6).

3.2 Undervisning för framtiden

Husén (i Bjerstedt & Bjurwill, 1981) påtalar att skolan måste ge eleverna framtidsberedskap och att det grundläggande och primära inför framtiden som skolan ger, är att eleverna ska kunna läsa. Av stor betydelse är även att eleverna ska kunna förstå hur samhället fungerar och att kritiskt kunna granska främmande situationer, men också att analysera dessa nya situationer utifrån tidigare erfarenheter. Vidare betonar Husén att eleverna i skolan måste få en grund för att kunna möta vad framtiden innebär. Att eleverna ska lära sig hantera framtidens samhälle och kunna förhålla sig till den och dess olika skepnader är en viktig del av skolans uppdrag. Det understrykes även att det är viktigt med betydelsefulla och fasta grundvärderingar i undervisningen och att en framtidsberedskap är viktig för att eleverna ska kunna möta det samhälle vi får. Grundvärderingar som exempelvis berättar för eleverna att man som lärare handlar konsekvent och att man behandlar alla lika är viktiga att lyfta fram.

Det är inte bara viktigt att tala om troliga framtidsutsikter i skolan, utan även önskade framtider. Detta menar Husén då han påtalar att genom att spekulera om önskade framtider kan man lättare acceptera olika förändringar som sker i samhället. Genom att fantasera om en önskvärd framtid i förväg blir det lättare att hantera framtiden när den väl är här. Det kan till exempel handla om någon förändring historiskt sett som man tror kommer förändra samhället ytterligare i framtiden (Bjerstedt & Bjurwill, 1981). Även Hicks och Holden (1995a) belyser hur viktigt det är att prata om elevers önskade framtider. Genom att enbart prata om problem som eventuellt kommer att ske, kan istället elevers misstro växa, vilket man som lärare borde vilja undvika.

4 Metod

För att kunna besvara mitt syfte och mina frågeställningar har jag valt att använda mig av kvalitativa intervjuer som forskningsmetod. Nedan beskrivs mer ingående bland annat min förförståelse av ämnet, val av metod, urval och etiska överväganden.

4.1 Förförståelse – Sydafrika samt andra studier inom samma område

Jag hade redan tidigare, innan litteratur till denna studie börjat samlas in, läst viss litteratur inom ämnet. Det gällde då dock till största del elevers syn på framtiden med anknytning till socioekonomiska kontexter, men kände att elevers framtidssyn är ett område som jag ville utforska mer. Tidigare studier har belyst bland annat hur viktigt det är med elevers självtillit i samband med deras tro på framtiden. Studien gjord i Sydafrika (Axelsson, et al., 2010) var en kvantitativ studie och data samlades då in genom enkäter från sammanlagt 192 elever. Elevunderlaget baserades på elever från sex olika skolor som var belägna i olika socioekonomiska kontexter. De elever som deltog i studien var mellan 11 och 17 år gamla och gick i motsvarande årskurs 7 (Axelsson et al., 2010). Studien var alltså en jämförelse mellan elever från olika socioekonomiska kontexter och dess syn på framtiden. Resultat som då framkom var att elever överlag, oberoende socioekonomisk bakgrund, var optimistiska inför den egna och landets framtid. Dock var de något mer pessimistiska inför världens framtid. Elever från en ”högre” socioekonomisk kontext uttryckte emellertid störst pessimism inför framtiden, såväl den egna, Sydafrikas och världens. Elever från ”lägre” socioekonomiska kontexter visade motsatta resultat.

I denna studie är dock inte intentionen att jämföra resultatet mellan socioekonomiska kontexter. Förutom litteraturen jag redan kände till, poängterar även grundskolans läroplan (Skolverket, 2011) hur skolan ska hjälpa elever att bli rustade inför framtiden. Med detta som grund väcktes intresset att utforska mer.

4.2 Val av metod

Som ovan nämnt har jag valt att använda mig av intervjuer som metod. Genom att intervjua får man tolkningsbara resultat i form av ord och inte i siffror (Kvale & Brinkmann, 2009). Ett mål med att intervjua är att man som forskare vill få kvalitativa aspekter av något område från en grupp och inte en så stor kvantitet som möjligt. Vidare påpekar de att man istället är ute efter att höra nyanser i det de intervjuade uttrycker och att få en förståelse över deras åsikter (Kvale och Brinkmann 2009).

4.3 Gruppintervjuer

Eftersom min undersökning skulle genomföras i två skolklasser, som jag dessutom inte var alltför bekant med, kändes gruppintervjuer som ett bra alternativ. Detta anser jag då intervjutillfällena i grupp mer liknar en diskussion än en strikt intervju, vilket skulle kunna uppfattas som en utfrågning. Svenning (2003) påtalar att syftet med gruppintervjuer är att värna om hela gruppens (samlade) åsikter och att man som intervjuare får en sammanfattande bild, en enighet i intervjupersonernas tankar och åsikter i ett visst ämne. Dock behöver det inte förefalla som så att de intervjuade nödvändigtvis måste enas om något gemensamt svar, utan det är endast ett sätt att väcka diskussion och förhoppningsvis blir allas röster hörda. På samma gång får man som intervjuare en viss konsensus över gruppens samlade åsikter.

Jag trodde också att ett antal gruppintervjuer förhoppningsvis kunde ge mig en något bredare bild av elevernas syn på framtiden, då de hade möjlighet att vid samma tillfälle diskutera med varandra, än om jag hade intervjuat dem en och en. Jag hade även i tanken att de

förhoppningsvis kunde väcka nya tankar hos varandra genom att presentera och diskutera sina egna tankar och funderingar tillsammans. Detta kunde eventuellt utöka och fördjupa diskussionen något.

När jag skulle skriva mina intervjufrågor tog jag till hjälp av Kvale och Brinkmann (2009), som belyser olika typer av frågor som man som intervjuare kan ha i åtanke. Bland annat beskriver de hur inledande frågor kan se ut. De kan vara av sådan karaktär att de som blir intervjuade kommer med spontana svar. För att få spontana svar utformade jag min första fråga mer som ett påstående (se bilaga 2 för intervjuguide). Min första fråga tycker jag är av denna karaktär och tanken var att eleverna skulle svara spontant just det de kom att tänka på. Följande fråga i intervjun kan till exempel vara en så kallad uppföljningsfråga. Det kan vara en fortsättning på första frågan, som skulle kunna leda in på ett kritiskt svar, ge de intervjuade en fundering eller en fortsättning till första frågans svar. Efter min första fråga ville jag att eleverna skulle tänka till lite mer, vilket ledde till min andra fråga, som därmed till viss del kan ses som en uppföljningsfråga.

Specificerande frågor kan utformas så att man som intervjuare får mer precisa svar kring något, till exempel att man ber de intervjuade förklara hur det går till just i ett specifikt fall. I mina intervjuer kan detta till exempel vara när jag bad eleverna att specificera hur de pratar om framtiden i skolan. En direkt fråga kan innebära att man vill ha svar på något bestämt/definitivt (Kvale & Brinkmann, 2009). Detta fanns i min åtanke, då min fjärde fråga var av sådan form. Här var jag ute efter ett spontant men definitivt ja-, eller nej-svar, som de senare fick utveckla och diskutera.

Under tiden gruppintervjuerna genomfördes så antecknade jag lite stödord av det de sa och jag spelade även in intervjuerna.

4.4 Urval

Skolan är belägen i en större stad i västra Sverige, dock i utkanten av stadskärnan. Området domineras av villor och är ett område med något högre socioekonomisk standard än medelklass. Största delen av elevunderlaget kommer från detta område och det är främst familjer med helsvenskt ursprung som bor här. Skolan har drygt 500 elever och flertalet klasser från förskoleklass till och med årskurs 6.

Innan mina besök i klasserna skickades en tillståndsblankett ut till samtliga elever och deras föräldrar. Eftersom jag inte visste hur stort underlag jag skulle ha tillgång till beslutade jag att inte innan bestämma huruvida ett selektivt eller ett slumpmässigt urval skulle göras. Då det visade sig att knappt hälften av eleverna i de båda klasserna hade återlämnat tillståndsblanketten ansåg jag att det var för få elever för att göra ett slumpmässigt urval. Jag besökte klasserna vid två tillfällen, på grund av bristen på elever som kunde ställa upp vid första besöket hoppades jag på ett bättre underlag till andra tillfället. I samråd med läraren diskuterade jag hur urvalet skulle göras. Anledningen till att jag kom fram till att inte göra ett slumpmässigt urval var för att underlätta i intervjuerna, då läraren visste att alla elever inte skulle prata med varandra om de hamnade i samma grupp. Mitt urval kan dock delvis anses som ett slumpmässigt urval, eftersom jag inte alls kunde styra vilka föräldrar eller hur många som skulle återlämna blanketten. Samtidigt blev det ett selektivt urval när grupperna skulle göras, då läraren satte ihop grupperna utifrån hur de kunde samarbeta. Av en slump blev det två tjejer och två killar i varje grupp, förutom i en grupp, där det var två tjejer och en kille. Totalt sett, efter båda mina besök, hade jag fått tillbaka 21 blanketter. Av dessa 21 genomfördes intervju med 19 elever, i 5 olika grupper.

Ett selektivt urval kan kort beskrivas med att man strategiskt väljer de man vill ha till sin undersökning. Det kan till exempel handla om olika kvalitéer hos personerna, såsom om hänsyn ska tas till någon viss åldersgrupp eller yrkeskategori etcetera. Ett slumpmässigt urval görs helt utan någon baktanke och alla har lika stor chans att komma med (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2007).

4.4.1 Urvalsdiskussion

Då studien enbart genomfördes på en (1) skola skulle det vara intressant att jämföra resultat mellan fler skolor samt att problematisera vad för resultat som skulle visa sig i till exempel en förortsskola eller i en skola på landsbygden. Jag valde att enbart fråga en skola jag redan hade kontakt med. Detta kan ha påverkat urvalet, då en skola som jag kände till fanns till hands och läraren gärna ställde upp. Ännu en faktor jag inte i denna studie tagit hänsyn till är om och i så fall hur svar och resonemang om framtiden skiljer sig åt tjejer och killar emellan. I detta fall fick jag utgå från de deltagare som fanns tillgängliga, likaså är det en homogen åldersgrupp.

4.4.2 Bortfall

Då inte samtliga elever i de båda klasserna jag besökte hade lämnat in påskrivna blanketter från föräldrarna hade jag endast möjlighet att intervjua de som hade lämnat. Jag fick ett bortfall på cirka 50 % och bortfallet bestod till största del av elever som inte återlämnat blanketten. Att nämna är också att jag fick tillbaka en blankett med ett ikryssat ”nej” och det var även en elev som ångrade sig och inte ville delta när jag väl var där.

4.5 Etiska överväganden

Kvale och Brinkmann (2009) påpekar att det i intervjuforskning kan uppstå etiska dilemman som man som forskare måste ta hänsyn till. Det kan till exempel handla om att man tydligt måste informera om samtycke från den som ska intervjuas, eller som i mitt fall, barn under 15 år måste ha vårdnadshavares tillåtelse för att få delta. Vetenskapsrådet (1990) har fastslagit följande fyra etiska principer som finns för samhällsvetenskaplig forskning, som man alltså bör ta hänsyn till. Dessa kallas informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Jag har självfallet tänkt på dessa principer i mitt arbete och nedan följer en kortfattad förklaring av begreppens innebörd samt en kort beskrivning över hur jag använt mig av dem.

Hänsyn togs till både informationskravet samt samtyckeskravet i undersökningen och det meddelades i tillståndsblanketten till elevernas vårdnadshavare kort om mitt syfte med undersökningen. I blanketten framgick även att eleverna deltar i intervjun helt frivilligt och att de när som helst kan välja att inte längre medverka (Kvale & Brinkmann, 2009). Detta påpekas även av Vetenskapsrådet (1990) som också poängterar att vid en aktiv medverkan av deltagarna, som till exempel under en intervju, måste man som forskare ha tillstånd för att få genomföra den. Samtyckesblanketten till elevernas föräldrar återfinns som bilaga 1 i slutet av uppsatsen.

Beträffande konfidentialitetskravets innebörd måste intervjudeltagarnas anonymitet vara konstant och det är även betydelsefullt att deras anonymitet garanteras för dem även efter arbetets slutförande. Både Vetenskapsrådet (1990) och Bryman (2011) påpekar att deltagarnas personuppgifter måste skyddas på så sätt att obehöriga inte har möjlighet att kunna ta del av dem. Även Kvale och Brinkmann (2009) menar att deltagarnas anonymitet är viktig för dem själva, ingen ska senare kunna urskilja vem som är vem eller vem som sagt vad.

Den fjärde och sista principen, nyttjandekravet, innebär att insamlad data inte får användas till andra studier än den som uppgifterna var menade för, alltså vid detta enskilda ändamål (Bryman, 2011).

4.6 Litteratursökning

Vid litteratursökning har jag använt mig av Göteborgs Universitetsbiblioteks hemsida och sökt i GUNDA, LIBRIS och SUMMON. Jag har använt olika sökord för att lättare hitta vad jag söker. De sökord jag använt mig av är skola*, framtid*, framtids*, framtidstro*, elevers*, visions* och conceptions*.

Jag har även mottagit tips från min handledare på litteratur, bland annat metodböcker samt användbara böcker som berör tidigare forskning inom området. Jag har också läst i referenslistor på böcker och rapporter inom ämnet, för att få ytterligare tips och på så sätt har jag hittat adekvat litteratur.

4.7 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Inom empirisk forskning är det nödvändigt att ta hänsyn till reliabiliteten i studien. Med reliabilitet menas hur tillförlitlig en undersökning är (Svenning, 2003). Reliabilitet är dock svårt att uppnå i kvalitativa studier, då man aldrig kan veta om intervjupersonerna kommer att svara likadant om man gör om studien och man kan inte heller vara säker på att man själv tolkar svaren så som intervjupersonerna menar. När kvalitativa studier genomförs kan man som forskare komma fram till olika svar vid olika tillfällen trots att man ställer samma frågor (Kvale & Brinkmann, 2009). När jag genomförde mina intervjuer följde jag noggrant min intervjuguide och försökte att ställa frågorna på samma sätt i de olika grupperna. Jag försökte även att undvika att betona frågorna på något särskilt sätt för att undvika att någon värdering kunde uppfattas i frågorna. Detta för att det skulle bli så likvärdigt som möjligt i de olika grupperna och att ingen skulle påverkas på ett eller annat sätt beroende på hur jag ställde mina frågor.

Av stor betydelse är även validiteten i empiriska studier. Med detta menas att man som forskare ställer en viss typ av frågor/rätt frågor för att kunna komma fram till sitt resultat. Det handlar om att man ska mäta rätt sak, det som är aktuellt i aktuell studie. Det är nödvändigt att studiens syfte och frågeställningar är möjliga att besvara med de, i detta fall, intervjufrågorna som ställs och om de är rimliga för att kunna få fram ett resultat (Esaiasson, et al., 2007). När jag gjorde min intervjuguide utgick jag från mitt syfte och mina frågeställningar och jag bedömer att jag har frågor som kan leda mig till ett svar på detta.

Genom att enbart intervjua ett fåtal personer är det oerhört svårt att generalisera resultat. I denna studie görs inga försök till att generalisera, utan istället lyfts resultaten som exempel. Att exemplifiera är vanligt i kvalitativa studier, snarare än att generalisera, påpekar Svenning (2003). Detta gäller i stort sett kvalitativa studier över lag, då svar från endast ett fåtal intervjuade personer inte kan sägas vara representativa svar i andra sammanhang (Bryman, 2011). Man ska akta sig för att dra slutsatser om något man undersöker genom enbart en kvalitativ studie, då man ofta endast får en viss procent av svar inom aktuellt ämne (Svenning, 2003). I kvalitativa studier får man även tolkningsbar information av de man intervjuar, vilket ytterligare kan vara en aspekt av att en kvalitativ studie är svår att generalisera (Bryman, 2011).

4.8 Analys av empiri

Jag har valt att göra kategorier av elevernas svar och utgått från fyra olika teman som uppkom under intervjutillfällena. Genom att kategorisera svaren blir informationsmaterialet lättare att hantera och mer överskådligt (Larsson, 2005).

4.9 Metodkritisk diskussion

I denna studie fick endast elevernas föräldrar skriva på en tillståndsblankett för att eleverna skulle få delta, detta för att de var under 15 år. Vid närmare eftertanke borde jag ha låtit eleverna själva skriva på en blankett med en kort instruktion om studien för att alla om möjligt skulle känt sig mer delaktiga. Jag ansåg dock vid utformningen av blanketten samt intervjufrågorna att det räckte att föräldrarna skrev på. Även berörd lärare hade tidigare fått ta del av syftet med mina intervjuer och jag berättade även kort för klassen innan, vilket jag i den stunden tyckte var tillräckligt. För att göra eleverna ännu mer aktivt deltagande hade en liknande tillståndsblankett, just för elevernas skull, säkerligen uppskattats av de allra flesta. Det skulle eventuellt även kunnat ha påverkat utfallet av hur många som deltog, om eleverna själva fick ta del av informationen på ett tydligare sätt. Detta är något som jag kommer ta med mig och försöka tänka på till nästkommande studier.

5 Resultat – så här uttrycker sig eleverna om framtiden

Nedan presenteras respondenternas svar på mina frågeställningar. Utifrån hur eleverna svarade, skapade jag fyra olika kategorier av deras uttryck om framtiden. De talar om en social-, ekonomisk-, teknisk- och miljömässig aspekt av framtiden. I följande avsnitt ges en närmare och förtydligande beskrivning över varje perspektiv som urskiljts genom gruppintervjuerna. Av intervjuerna framkom att när eleverna talar om framtiden innefattas de kommande 40-100 åren. Detta gäller samtliga kategorier och var även något som samtliga elever ansåg.

När eleverna pratar om framtiden ur ett *socialt perspektiv* pratar de om att det är viktigt att lära sig kunna välja vilka man umgås med. De påtalar att i skolan får man lära sig umgås med ”rätt” folk, så man inte råkar illa ut på något sätt i framtiden genom att umgås med fel typ av personer. De nämner då till exempel personer som begår olika typer av brott som ”fel” typ av person. Återkommande hos eleverna är också att de påpekar att i skolan lär man sig att umgås med andra barn/elever och att arbeta i grupper. Detta är viktigt, menar de, inför framtiden, för att kunna fungera i ett samhälle. En av eleverna säger att ”i skolan lär vi oss samarbeta med andra och det är viktigt tills man får ett jobb... för då kan man inte välja vilka man vill umgås med” (elev 1). Eleverna uttrycker att det är viktigt med vänner och familj, men inte vilka som helst. Genom att praktisera sociala kontakter i skolan menar eleverna att man lär sig och kan förhålla sig till så kallade ”bra” kontakter i framtiden. Ytterligare en viktig del i det sociala rummet är att man lär sig hur samhället fungerar. Detta framhålls som något primärt då man helt enkelt lär sig agera i sociala miljöer med olika människor samt att man lär sig hur man ska leva, vilket eleverna tycker är viktigt. ”Man lär sig hur man ska leva.. hur man ska göra å så” (elev 2). Eleverna påpekar att man i skolan får vetskap om hur man bör vara i samhället för att det ska fungera med medmänniskor. Skolan är också viktig för ens personliga och sociala utveckling menar eleverna. ”I skolan lär man sig hur man ska vara och man får kompisar” (elev 2). Det nämns återkommande att det är viktigt att få bra kompisar och även att det är en av anledningarna till varför man går i skolan.

Ur ett *ekonomiskt perspektiv* på framtiden nämns att pengar är en betydande del. Att pengar är viktigt framkommer i samtliga grupper och en önskan finns också om att man ska bli rik. Trots att pengar förefaller vara oerhört betydelsefullt inför livet, påpekas att pengar inte betyder allt. ”Man blir inte lyckligare bara för att man har pengar... man måste ha en bra familj också” (elev 3). Eleverna håller med om detta påstående, men det påpekas att pengar ändå är en primär del i överlevnad. Trots detta vill eleverna leva lyxliv och gärna bli rika. ”Det är viktigt att få ett bra jobb där man tjänar massa pengar” (elev 3). Andra håller med. Detta framkommer även i fler grupper, men en idé om att kunna ta över familjens företag finns också hos vissa av eleverna. Med detta som tanke hoppas de ändå hitta ett bra jobb, men de behöver inte oroa sig eller anstränga sig alltför mycket. ”Jag behöver inte hitta nåt jobb för min pappa har ett företag” (elev 4) och det löser sig i alla fall, eftersom man kan ”ärva sina föräldrar” (elev 4) säger en av eleverna. Det framkommer ingen direkt oro för framtiden ur ekonomisk synvinkel, eleverna vet att de kommer få det bra och klara sig, på något sätt löser det sig, menar de. I detta ekonomiska perspektiv på framtiden finns också utbildning med som en gren. Eleverna nämner att det är viktigt med skolan för att kunna ”lära sig och sen bli rik” (elev 5). De talar om skolan som ger dem möjlighet till en bra utbildning, om de själva jobbar hårt, vilket de är medvetna om att man måste. Detta kan leda till eller leda till ett bra jobb där man tjänar bra med pengar. Så gott som samtliga elever påpekar att genom att sköta sina läxor i skolan och jobba på bra med skolarbetet så kan man till exempel komma in på en viktig utbildning senare, vilket leder till att man får en bra/hög utbildning och kan få ett välbetalt arbete. I anknytning till elevernas egen framtidsekonomi tror de att världens fattigdom ska

vara löst. De hoppas inte bara på en bra framtid för egen del, utan även att andra som har det sämre i dagsläget får det bättre i framtiden.

Eleverna uttrycker även tankar om framtiden ur ett *tekniskt perspektiv*. ”När jag tänker på framtiden så är allt flygande” (elev 6) säger en elev spontant. Eleverna tror på mer avancerad teknik och nämner då bland annat svävande och flygande bilar. Det kommer också finnas mer vapen som också kommer bli farligare, vilket kommer leda till att människor kommer att skadas allvarligare än nu, säger de. Eleverna pratar allmänt om att framtiden har mer moderna ”grejer” och mer avancerad teknik, som exempel ska man kunna kolla på tv i bilen. Något som även framkommer är att i framtiden är allt mer elektroniskt och eleverna pratar om att det kommer finnas fler robotar i samhället som utför olika saker åt oss människor. Någon nämner att teleportering kommer bli möjligt i framtiden och några av de andra eleverna instämmer och ser fram emot den visionen att kunna förflytta föremål eller sig själva från en plats till en annan. ”Det kommer finnas såna portar som man kan åka mellan å man kan bestämma vart man vill” (elev 7), säger en av eleverna. I samband med teknik pratar eleverna än en gång om fler vapen och de tror att fler människor kommer att komma till skada på grund av detta. Detta resonemang återfinns i samtliga grupper. De är också oroliga inför fler krig och tror att det kommer fortsätta vara krig i världen, eventuellt att ett tredje världskrig kommer bryta ut i framtiden. Eleverna önskar världsfred, men tror att det eventuellt blir svårt att uppnå, till följd av mer avancerad teknik. En elev säger i samband med detta att ”när tekniken bli bättre kommer fler vapen att tillverkas. Det gör att fler kommer skadas och krigen blir allvarligare” (elev 8).

Även ett *miljöperspektiv* finns hos eleverna då det handlar om hur de uttrycker sig om framtiden. Att värna om närmiljön genom att till exempel källsortera och återvinna är viktigt ur deras synpunkt, då man kan spara olika delar av naturens resurser genom att använda saker om igen. Eleverna menar att om alla är medvetna om att miljön är viktig och tar tillvara på den, så tror de att framtiden kommer ha en bättre miljö med bland annat mindre utsläpp, än nu. När det pratas om framtiden i skolan påpekar eleverna att det oftast handlar om just miljö med fokus på att ta tillvara på naturen. De diskuterar historiskt hur naturen har sett ut under jordens levnad, men även utopiskt och dystopiskt. Eleverna tror och hoppas på att samhället och miljön kommer att bli bättre, med till exempel mindre avgasutsläpp till följd av mindre bilar. Samtidigt diskuteras ett annat scenario, att om människan fortsätter att ”förstöra” naturen blir det värre för allt som lever och jorden kommer så småningom att gå under/förstöras, säger eleverna. Klimatförändringar är något som oroar eleverna och en bekymmersam risk som nämns är att det i framtiden kommer bli mer miljöproblem såsom höjd vattennivå på grund av issmältning och även att många djurarter kommer att dö ut. ”Vi kör för mycket bil å då kommer isen smälta fortare... så vi får inte åka så mycket bil längre. Man behöver inte ta bilen till sin granne, man kan gå” (elev 9). Eleverna säger att man i framtiden måste åka mer kollektivt och inte heller använda så mycket elektricitet för att ”vi måste spara på miljön” (elev 9).

När eleverna diskuterar vad de tror kommer hända om 10 år är miljö och teknik i stort fokus, både vad gäller Sveriges framtid och världens framtid. Det blev uppenbart att eleverna har en mer negativ syn på framtiden vad gäller miljön, medan en övervägande positiv syn på teknikutveckling som kan gynna framtiden, bortsett från eventuella krig. Eleverna uttrycker som nämnt i hög grad negativa tankar om miljön och är oroliga för att miljöproblemen ska bli fler, bland annat att klimatet kommer bli varmare. Detta kan troligt återspeglas i vad de hör i media (Hicks & Holden, 1995a; Oscarsson, 1993). Just vid detta tillfälle som intervjuerna genomfördes, hade det i media pratats och skrivits om att isarna vid nordpolen smälter mer

och mer för varje år som går. Det hade även pratats om att det inte är säkert att många djur kan leva vidare vid sin vanliga levnadsplats, just på grund av detta. Detta reflekterades påtagligt i elevernas resonemang.

Tekniken och teknologin kommer att utvecklas snabbt och vi kommer få fler robotar i samhället samt flygande bilar, menar eleverna. Även den förväntade teknikutvecklingen (likt elevernas tankar om miljön) kan troligt vara speglingar av media då det relativt nyligen pratats i media om robotar som "arbetar" på sjukhus. Eleverna hoppas också på att det kommer bli bättre för alla människor på vår planet, genom dessa nya uppfinningar som kommer att underlätta i vardagen. Dock förefaller det finnas enstaka orosmoment kring mer avancerad teknik, till exempel att det kommer bli ett nytt världskrig. Beträffande Sveriges framtid tror eleverna att det kommer gå bra, då de är övervägande positiva till det egna landets framtid. Eleverna nämner här att det kommer bli både fler och större städer, för vi blir fler människor. När de pratar om detta säger de att Sverige kommer bli mer USA-lik och de påtalar främst fler människor i detta sammanhang. Trots att städerna växer kommer det ändå gå bra för Sverige, säger de, då många fler nu än förr källsorterar och är medvetna om vikten av att återvinna. Detta menar eleverna kommer att gynna miljön i framtiden och vara bra framförallt för Sverige, för de säger att "vi är ju medvetna här".

6 Sammanfattande diskussion med litteraturanknytning

Syftet med min studie var att ta reda på hur dagens elever uttrycker tankar om framtiden. Syftet innebar även att undersöka om eleverna upplever att skolan har inverkan på deras syn på framtiden. Nedan diskuteras mina resultat i anknytning till tidigare forskning samt anknytning till styrdokument.

I mina resultat framkom att eleverna tycker att det är viktigt att man i skolan lär sig socialt samspel och att umgås med andra, vilket är till nytta inför framtiden. Detta är i linje med Oscarsson (1993), där det påpekas att eleverna anser att skolan har stor inverkan på ens sociala utveckling. Detta tyckte också eleverna jag frågade och de pratade bland annat om att man lär sig agera i olika sociala kontexter. Enligt elever i Hicks och Holdens (1995a) studie är sociala förhållanden inget man själv kan påverka eller förändra inför framtiden. Detta visar sig vara motsatt i min studie, då nästan samtliga av eleverna uttryckte optimism inför att kunna förändra sin sociala framtid. De pratar om att man har möjlighet att välja vilka man vill umgås med och på så sätt har man stora möjligheter att påverka sin framtid och ens sociala liv. Som tidigare nämnts i resultatet påtalade de elever jag intervjuat även att skolan är viktig för att utveckla ens personliga sida på ett bra sätt som fungerar i samhället. Som framhålles tidigare är det också viktigt att eleverna ska få en förståelse för människor runt omkring sig samt att skolan är viktig för att eleverna ska kunna se framåt. Eleverna i min studie ansåg även att de lär sig i skolan hur de ska vara mot andra och för att kunna fungera i ett samhälle.

Då Ungdomsstyrelsen (2003) i sin undersökning tillfrågade elever/ungdomar om dess framtidssyn framkom att ungefär hälften av dem inte ansåg sig kunna påverka sin framtid. De tillfrågade i den studien var något äldre än eleverna i min studie, vilket inte gör det exakt jämförbart, men är dock intressant att anmärka på. De elever jag tillfrågade var samtliga positiva till att kunna påverka sin framtid på ett eller annat sätt. Detta gällde samtliga av de kategorier jag funnit. Kanske kan det vara så att ens framtidstro förändras ju äldre man blir? Detta är för lite underlag och inte heller har någon jämförelse gjorts för att kunna påvisa något sådant, men det skulle vara intressant att undersöka i ett skede längre fram.

Jag hävdar att det är viktigt att eleverna känner hopp inför framtiden och detta tyckte jag visade sig hos de elever jag intervjuade. En majoritet hade god framtidstro, vilket jag tror kan spegla deras svar, då många var optimistiska till både sin egen framtid men även hur framtiden för Sverige kommer att se ut.

Eleverna jag intervjuat upplevde jag var ganska säkra på, både sig själva, men också inför framtiden vad gäller samtliga kategorier. Likt det Dewey (1897; 1899) belyser, att skolan ska förbereda eleverna inför framtiden, tror jag att aktuell skola pratar en del om framtiden. Den uppfattningen fick jag genom deras svar, men också att eleverna påpekade att det var viktigt att prata om framtiden i skolan, vilket de också tyckte att de till viss del gjorde. De ansåg emellertid att de kunde prata mer om framtiden i skolan för det var ett intresse som de flesta hade. När framtiden kom på tal i skolan handlade det mest om miljörelaterade frågor. Likt Hicks och Holden (1995b) uttrycker eleverna att de har för lite undervisning om framtiden och det efterfrågas mer. Detta stämmer överens med eleverna jag intervjuade.

Beträffande elevernas tankar om sin ekonomiska framtid är de inte oroliga och de anser sig även kunna påverka utgången av den. De nämner här att skola och utbildning är viktigt för allas framtid och de menar att skolan kan bistå med en bra utbildning, bara man själv är beredd att jobba för sin utbildning. Jag fick intrycket av att eleverna som jag intervjuade verkligen uttryckte tro på sig själva och sin förmåga att lyckas ekonomiskt i framtiden. Som

tidigare diskuterats ska undervisningen sträva efter att eleverna tror på framtiden. Det är också viktigt att eleverna känner hopp inför framtiden. Jag tycker att jag fann likheter här i elevernas resonemang. Eleverna påtalade hur viktigt det är med utbildning och att kämpa bra i skolan, vilket kan ge dem bättre betyg och en högre utbildning och även så småningom ett välbetalt jobb. Jag hävdar därmed att det är av stor betydelse att vara medveten om detta för att kunna stötta sina elever på bästa sätt. Det framkom även i Oscarssons (1993) genomförda studie, att elever tycker att höga betyg är viktiga inför framtiden. Eleverna uttryckte stark självtillit, vilket sedermera kan hjälpa dem till en fortsatt optimistisk syn på framtiden. I motsats till Oscarssons (1993) resultat, som påtalade oro hos elever beträffande ekonomiska problem, går mina resultat helt i motsatt riktning. De elever jag intervjuat hade starka förhoppningar kring sin ekonomiska framtid. Det gällde dock inte enbart deras egen framtidsekonomi, utan de kände även hopp inför att världens fattigdom kommer vara löst.

Bjerstedt (1992) påpekar att elever känner oro inför framtiden, förtvivlan och känslor av att inte kunna påverka sin framtid. Av mina resultat framkom inga sådana tankar hos de elever jag intervjuat, utan de tycker snarare tvärtom. De påtalar förhoppningar inför framtiden och anser sig kunna påverka sin framtid redan nu, genom att till exempel göra sina läxor noga men också källsortera för att kunna förbättra miljön. Eleverna nämner utbildning i anknytning till framtida ekonomi och det verkar inte vara något större bekymmer, anser de.

I läroplanen för grundskolan (Skolverket, 2011) uttrycks att eleverna ska vilja lära och känna tillit till sin egen förmåga. Jag anser att jag, trots mitt inte så stora material, kan uttyda att detta är något som dessa elever är väl bekanta med. Många av dem har förhoppningar och tron på att hur det än blir så blir det bra, men man måste själv arbeta för att få det bra. Eleverna vet också vad som krävs för att kunna leva, de påpekar flertalet gånger att pengar är en mycket viktig del. Skolan ska även verka för att eleverna ska vara förberedda inför att delta i samhället. Jag tycker att eleverna uttrycker att de känner sig medvetna om vad som krävs och att de är relativt förberedda, då de till exempel talar om hur skolan förbereder dem inför både en social men också ekonomisk framtid (Skolverket, 2011).

Dewey (1897; 1899) betonar att undervisning i skolan ska fördjupa elevers förståelse för samhället som väntar och att eleverna lär som bäst när de är motiverade själva. Jag tolkar det som att man på den skola jag besökte jobbar på så sätt att eleverna ska känna trygghet, dels i sig själva, men också inför vad som väntar. Detta tycker jag kan utläsas i deras svar som ovan presenterats. Som Dewey (1897) även betonar är det av stor vikt att fånga eleverna i deras egna intressen vad gäller framtiden och teknikutveckling. Detta är en utmaning för lärare.

Eleverna jag intervjuat talar om mer avancerad teknik i framtiden och de ser positivt på detta. De välkomnar fler uppfinningar och tror på fler ”moderna grejer”, som de uttrycker det, som kommer att förändra framtiden. Likt Bjurwill (1993) belyser, tror eleverna även på framtiden ur en positiv synvinkel vad gäller teknikutvecklingen. Eleverna i hans studie trodde på fler nya uppfinningar och bland annat fler industrier som skulle gynna framtiden (Bjurwill, 1993). Detta stämmer dels överens med mina resultat. Dock finns funderingar hos de elever jag intervjuat att mer avancerad teknik i framtiden även kan skada människorna, genom till exempel farligare vapen, vilket kan leda till fler krig. Ett liknande resonemang påtalas även av eleverna i Oscarssons (1993) studie. Eleverna jag intervjuat uttrycker en oro kring mer avancerad teknikutveckling, men fortfarande finns en stor tilltro till att framtidens teknik och teknologi kan vara bra för människan. Eleverna ser positivt på utvecklingen genom att de tror att vi bland annat kommer få fler robotar i samhället som hjälper oss. En övervägande stark tilltro till ny teknik finns, trots vissa nämnda orosmoment till teknikutveckling. Eleverna

påtar bland annat att de nya uppfinningar som tekniken kan erbjuda kommer att göra nytta och nöje, till exempel svävande bilar. Mina resultat överensstämmer på detta plan med tidigare resultat från 90-talet, där eleverna såg fram emot liknande uppfinningar, till exempel ”jättesnabba bilar” (Bjurwill, 1993, s. 193).

När eleverna jag intervjuat uttrycker tankar om framtiden i samband med miljö framkommer att de hoppas på en bättre miljö, men är dock tveksamma i viss grad till att den ska bli bättre. Det som oroar eleverna är bland annat klimatförändringar och miljöförstöring påverkade av människan. Detta påpekar även Oscarsson (1993; 2005; Bjurwill, 1993; Hicks & Holden 1995a; 1995b), som påtar att elever är oroliga inför klimatförändringar och miljöförstöring. I samband med detta skriver även Oscarsson (2005) att oro kring framtiden kan kopplas ihop med vad media för tillfället diskuterar. Detta kunde jag se troliga samband med i min studie också, då eleverna uttryckte specifik oro kring höjd vattennivå och oro för att djur på vissa områden på vår planet skulle dö i framtiden ut på grund av förändrat klimat. I media hade detta flitigt diskuterats under ett par dagar i samband med att intervjuerna genomfördes. Jag tror det kan vara så, likt Oscarsson (1993; 2005), att elevers oro inför framtiden kan ha mycket att göra med vad media väljer att prata om, då det speglades i deras svar. Om jag hade kunnat göra om undersökningen efter till exempel några månader eller i en annan skola under samma period, kunde man kanske få en tydligare uppfattning ifall det stämde. Även Hicks och Holden (1995b) presenterar resultat som visar att elever är oroliga inför klimatförändringar, bland annat global uppvärmning. Eleverna i deras studie ansåg att man själv inte kan göra något för att påverka miljön. Detta skiljer sig från mina resultat, då eleverna jag intervjuat har förhoppningar om att kunna påverka miljön. De nämner till exempel att genom att vara medveten om vad man måste göra, till exempel källsortera och köra mindre bil, kan man förbättra miljön inför framtiden.

Som inledningsvis nämndes är det betydelsefullt för läraryrket att känna till hur elever ser på framtiden och vilka förväntningar eleverna har. Detta för att kunna stötta dem i deras planer inför framtiden och även kunna arbeta för att stärka elevernas självförtroende. Genom stärkt självförtroende kan chanserna för en positiv framtidssyn öka. I denna studie verkar det som om eleverna har god självförtroende, då resultaten mestadels är positiva till en optimistisk framtid. Resultaten hade möjligtvis blivit annorlunda, om studien genomförts i en annan socioekonomisk kontext.

6.1 Förslag till vidare forskning

Av intresse önskas att fortsatt forskning inom området utvecklas. I denna studie har tidigare forskning som använts som stöd varit åldersmässigt relativt gammal. Det skulle vara av önskvärdt att få mer dagsaktuell forskning från 2000-talet och framåt.

Ytterligare en aspekt som kan undersökas är om det går att hitta samband mellan ålder hos eleverna, när en eventuell förändring av deras framtidssyn sker. Likaså skulle det vara intressant att genomföra en studie som berör hur elever från olika socioekonomiska kontexter uttrycker sig om framtiden, exempelvis en jämförelse mellan storstäder och landsbygd i Sverige. Detta kan möjligtvis tydliggöra om elevernas svar är speglade av deras uppväxt och levnadsstandard.

Det skulle också vara möjligt och intressant att jämföra elevers framtidssyn beroende på kön, etnicitet eller beroende på hur mycket undervisning som i skolan tidigare berört framtiden.

7 Referenser

- Axelsson, J., Dahlin, T., & Franzén, S. (2010). *Sydafrikanska elevers syn på framtiden*. B-uppsats. Institutionen för pedagogik och didaktik. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Bjerstedt, Å. (1992). *Conceptions of the future and education for responsibility*. Rapport 203:4. Department of education and psychological research. Malmö: Lunds Universitet.
- Bjerstedt, Å., & Bjurwill, C. (Red.). (1981). *Tolv profeter om skolan och framtiden*. (s. 122-141). Malmö: Malmö lärarhögskola.
- Bjurwill, C. (1993). *Föreställningar om framtiden: Optimism och pessimism hos olika åldersgrupper. En metodstudie*. Rapport 85:580. Institutionen för pedagogik och specialmetodik. Malmö: Lunds Universitet.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 2:1. Malmö: Liber.
- Davidsson, L., & Flato, W. D. (2010). *Motivera mera – möjligheternas pedagogik. Övningar för att stärka motivation, självkänsla och framtidstro hos högstadie- och gymnasieungdomar*. Upplaga 1:1. Malmö: Epago/Gleerups utbildning AB.
- Dewey, J. (2004). Mitt pedagogiska credo. I S. Hartman, U.P. Lundgren, & R M. Hartman (Red.). *Individ, skola och samhälle*. Stockholm: Natur och kultur. Original publicerat 1897.
- Dewey, J. (2004). Skolan och samhället. I S. Hartman, U.P. Lundgren, & R M. Hartman (Red.). *Individ, skola och samhälle*. Stockholm: Natur och kultur. Original publicerat 1899.
- Dewey, J. (2004). Barnet och läroplanen. I S. Hartman, U.P. Lundgren, & R M. Hartman (Red.). *Individ, skola och samhälle*. Stockholm: Natur och kultur. Original publicerat 1902.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Upplaga 3:1. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Hicks, D., & Holden, C. (1995a). *Exploring the future: a missing dimension in environmental education*. Vol. 1, nr. 2. Hämtad den 4 december 2011 från <http://dx.doi.org/10.1080/1350462950010205>
- Hicks, D., & Holden, C. (1995b). *Visions of the future. Why we need to teach for tomorrow*. Stoke-on-Trent: Trentham books.
- Klafki, W. (1995). *Didactic analysis as the core of preparation of instruction (Didaktische Analyse als Kern der Unterrichtsvorbereitung)*, *Journal of Curriculum Studies*. Vol. 27, nr. 1. Hämtad den 9 december 2011 från <http://dx.doi.org/10.1080/0022027950270103>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Upplaga 2:2. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (2005). Kvalitativ metod, en introduktion. I S. Larsson, J. Lilja, & K. Mannheimer (Red.). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Upplaga 1:3. Lund: Studentlitteratur.

Oscarsson, V. (1993). *Elever ser på framtiden. Livet fullt av problem eller möjligheter?* SO-rapport nr 1993:01. Institutionen för ämnesdidaktik. Göteborg: Göteborgs Universitet.

Oscarsson, V. (2005). *Elevens syn på globala förhållanden och framtiden*. Rapport från den nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU03) – Samhällsorienterade ämnen. IPD-rapport 2005:5. Institutionen för pedagogik och didaktik. Göteborg: Göteborgs Universitet.

Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*.

Hämtad den 7 december 2011 från

http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/2.5006?_xurl=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2575

Svenning, C. (2003). *Metodboken. Samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling. Klassiska och nya metoder i informationssamhället. Källkritik på internet*. Upplaga 5:1. Eslöv: Lorentz.

Ungdomsstyrelsen (2003). *Åtta av tio unga ser ljus på framtiden*. Hämtad den 30 november 2011 från <http://www.ungdomsstyrelsen.se/art/0,2072,4537,00.html#>

Vetenskapsrådet (1990). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad den 7 december 2011 från

http://www.ibl.liu.se/student/bvg/filarkiv/1.77549/Forskningsetiska_principer_fix.pdf

Bilaga 1 Samtyckesblankett

Till föräldrar i klass 6A och 6B

Hej!

Jag heter Therése Dahlin och jag läser på lärarprogrammet vid Göteborgs universitet. Jag ska genomföra ett examensarbete som undersöker vad elever har för syn på framtiden, därför undrar jag om ditt barn får medverka i studien. Jag kommer att besöka ditt barns klass vecka 49, måndagen den 5 december. Jag ska genomföra ett antal så kallade gruppintervjuer med 4-5 elever i varje grupp. Det innebär att eleverna sitter tillsammans och diskuterar de frågor jag ställer till dem. Grupperna kommer att lottas, vilket innebär att jag inte förväg vet vilka barn som jag kommer att be att delta. Alla barn i klassen kommer således inte att vara med i studien.

Barnet, klassen eller skolan kommer **inte** att nämnas vid namn eller på annat sätt kunna urskiljas i undersökningen. Resultaten kommer att redovisas på ett sådant sätt att inga enskilda elever kan identifieras. Jag garanterar därmed ditt barns anonymitet och integritet. Barnet kan närsomhelst säga att det inte vill delta och de kommer inte att behöva förklara varför.

Om du har några frågor kring undersökningen går det bra att kontakta mig eller min handledare via e-post.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

Therése Dahlin
Lärarstudent
xxxxxxxxxx@student.gu.se

Handledare:
Göran Brante, fil. dr.
Inst. för didaktik och pedagogisk
profession
xxxxxxxxxxxx@ped.gu.se

Vänligen fyll i och lämna in ditt svar till klassläraren **senast måndagen den 5 december.**

✂.....

Elevens namn och klass

.....

Jag godkänner att mitt barn deltar i studien

JA

NEJ

Ort och datum.....

Målsmans underskrift.....

Namnförtydligande.....

Bilaga 2 Intervjuguide

Frågor till eleverna:

- Om jag säger framtiden, vad tänker ni på då?
 - Kan du/ni utveckla?
 - När är framtiden?
- Hur tror du/ni att er egen framtid kommer se ut?
 - Säg tre ord var som ni tycker kännetecknar eller karakteriserar framtiden.
 - Varför?
- Pratar ni om framtiden i skolan?
 - I vilka sammanhang?
 - Vad pratar ni om då?
 - Hur pratar ni om framtiden?
 - Skulle ni vilja prata mer om framtiden?
 - Vem är det som tar upp framtiden, ni elever eller läraren?
- Påverkar skolan er inför framtiden?
 - På vilka olika sätt?
 - Finns det fler sätt?
 - Är det bra/dåligt?
- Kan man själv påverka sin framtid?
 - Hur?
- Vad tror ni kommer hända om 10 år, i Sverige? I världen?
 - Varför?
 - Hur kommer det att se ut?